

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 2

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 29. maj 2023 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalinvo pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnoštnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 20 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalinivim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani.

M 2 3 1 1 0 3 1 2 0 2

Konceptni list

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Konceptni list

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Priloga k izpitni poli 2 (M231-103-1-2)

DELO

»Ni stvari, ki se ne bi dala povedati v slovenščini«

Tomo Korošec – jezikoslovec, ki je hotel biti slikar, formiral pa ga je ribolov.

FOTO: Mavric Pivk

Špela Kuralt, 14. 1. 2020 ob 11.00

U Njegov kabinet je pričakovano od vrha do tal poln knjig, vse naokoli so njegove slike in risbe. Želel je postati slikar, a se je zapisal slovenščini. V prostoru diši po tobaku, pipa je njegova spremiščevalka že desetletja. Štivilne generacije novinarjev se ga najbolje spominjajo po vejici, za katero pravi, da je kot prometni znak.

1 Leta 2019 sta Boža in Bojan Herek pripravila dokumentarni film z naslovom Profesor vejica, prav po vejici si vas je zapomnila večina študentov. Zakaj so vas tako klicali?

Ko sem se nekoč peljal na predavanja, sem poslušal poročila. Hubble je odkril še eno galaksijo. In rekli so, da zdaj vemo, kje sta rob in center vesolja. Nato sem v razredu s kredo na tablo napisal vejico in rekel: »Tole je pa naš center! Vejica ni samo črtica v pravopisu. To je prometni znak skozi besedilo.« Pravopisno teorijo o vejici sem takrat dopolnil z levosmerno in desnosmerno vejico, ki ji je pritrdir tudi Toporišič. »Pred ki, ko, ker, da, če vejica skače,« je namreč samo napol res. Kaj pa tiste vejice, ki zaključujejo, recimo, polstavek? Niso pred, ampak so za. Tako imenovane levosmerne vejice se ne ozirajo na to, pred čim stojijo. To je pravopisno vprašanje. Ko začnemo brati, nam ta vejica pove, da moramo prilagoditi intonacijo. To je privedlo do prof. vejice.

2 Prav Toporišič vas je pripeljal na fakulteto. Kako se spominjate teh let?

Jože Toporišič je vedel, da bi rad naredil doktorat. Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU sem prosil za študijski dopust, da bi šel v Prago, pa ga nisem dobil, ker je bilo treba dokončati prvi del SSKJ. Toporišič me je povabil, da bi bil asistent pri njem, in mi obljudil tudi podporo pri doktoratu. Ko sem leta 1976 zagovarjal disertacijo, me je že čakalo mesto na takratni Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, danes FDV. Vrata na FDV so mi bila odprta, kar sem predlagal glede razvoja novinarske katedre in jezika, so namreč sprejeli.

3 Veliko ste se ukvarjali tudi z drugimi jezikovnimi dilemami. V Slovenskem pravopisu npr. pri Rimskih Toplicah piše, da je prebivalec Rimskotopličan, v Rimskih Toplicah pa si pravijo Topličani. Kako je zdaj prav?

Oboje. Recimo Puconci. Tam živ človek ne bi rekel, da je iz Puconcev, vsi ostali, ki znajo knjižni jezik, pa ne bi rekli iz Puconec. Ta dvojnost je zdaj ohranjena tako, da je lokalno zapisano v kurzivi. Tudi študentom sem rekel: »Ko boste šli tja delat intervju, uporabljajte Puconec, ne vsiljujte knjižne oblike. Ne bo se svet podrl.« Knjižni jezik ima združevalno vlogo. Knjižno bo vedno iz Puconcev, tam pa bodo do sodnega dneva rekli iz Puconec.

4 Kdo vam je dal tak nazor?

Nekaj mora biti v mojem značaju. Izpostavil pa bi še teorijo praške strukturalne šole. Po diplomi sem se namreč izpopolnjeval v Pragi. Praška šola upošteva živo jezikovno rabo in jo sooča z veljavno knjižno rabo, išče pa nekaj skupnega, ne da bi eno prevladalo nad drugim, razen tam, kjer gredo stvari povsem proti knjižnemu jeziku – npr. germanizmi itd.

OBRNITE LIST.

5] Ukvarjate se tudi s slovaropisjem, napisali ste Ribiški slovar in ste soavtor Vojaškega slovarja. Kako nastajajo slovarji?

Pri slovarjih ni zadnje besede, je dogovor. Nikoli ni nihče mislil, da bo, kar on predлага, obveljalo, saj mora biti delo kolektivno. Včasih misliš, da imaš prav, pa moraš prespati ali pa te kolektiv takoj korigira in ti pove, da je možno še kaj drugega. Za Ribiški slovar lahko rečem, da je moje življenjsko delo, delo moje mladosti. Prvo ribo sem ujel, ko je bil oče še živ, leta 1948. Mislim, da sem to, kar sem, zaradi ribolova, saj me je ta formiral kot človeka v razmerju do vsega, do narave. Ribiški slovar je moje samostojno delo, ki sem ga delal od leta 1972.

6] Kakšna pa je verjetnost, da bodo vaši izrazi prišli v govor med ribiči?

Velika. Z dr. Božidarjem Voljčem sva nekoč stala za hrbtom mladega fanta, ki je na Uncu lovil z muho. V angleščini se ji reče Cinnamon Sedge, midva pa sva jo poimenovala cimetaš. Božidar je fanta vprašal, na kaj lovi. Na cimetaša! Vidite, vse se lahko pove v slovenščini, bolj ali manj posrečeno.

7] Kaj ste svetovali študentom na predavanjih o stilistiki novinarskega poročanja?

V tistih časih se je zdelo, kot bi bila novinarska srenja podivjala. V časopisih so novinarji kvantali, kleli, bilo ni nobene finese, nobene manire. Če hočeš koga prizadeti, ga s tem, da mu boš rekel, da je kreten, osel, teslo, ne boš. Poudarjal sem, da se v časopisih javno ne bi smelo zmerjati in žaliti. Ohraniti je treba visoko raven sporočanja, saj so mediji merilo, kaj se spodobi in kaj ne. Če pa že hočemo koga prizadeti, ga lahko z ironijo. Ironija boli, a zahteva napor in nekaj ustvarjalnosti. Nima lastnih sredstev, parazitira na drugih besedah.

8] Vaša prva študijska izbira ni bil jezik, ampak slikarstvo. Na likovni akademiji ste opravljali celo sprejemne izpite. Kako ste nazadnje izbrali študij slavistike?

Nekaj najbrž le mora biti, če že ne v genih, pa vsaj v neki predpostavki, ker navsezadnje je Irena (hči, op. p.) vrhunska slikarka. Ko smo hodili na morje in so se drugi kopali, sem hodil po temnih, ozkih hodnikih v Trogirju in iz te teme slikal v soncu žareče mestne hiše. Pri meni je bilo vse rumeno kot pri van Goghu. Razmišljaj sem o študiju na akademiji. Pa ni šlo. Božidar Jakac je verjel, da iz tistih, ki pri njem študirajo, naredi slikarje kot bog po svoji podobi. Začutil je, da meni ena od teh predispozicij manjka. In imel je prav. Pri slikanju se zabavam, ampak za akademijo samo hobi ni dovolj. Zasukalo se je tako, kot se je. V lingvistiki nisem hudiču repa izdrl, v slikarstvu pa ga sploh ne bi.

(Prirejeno po: <https://www.delo.si/novice/slovenija/ne-more-bit-stvari-ki-se-ne-bi-dala-povedati-v-slovenscini/>. Pridobljeno: 14. 1. 2020.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. S podatki iz izhodiščnega besedila dopolnite naslednji povedi.

Izhodiščno besedilo je _____. Pogovor poteka med Špelo Kuralt in
(besedilna vrsta)

_____ . Sestavlja ga uvod in _____ sekvenc.
(naslovnik besedila) (število) (2 točki)

2. Na podlagi tvorbe slovenskega izraza *cimetaš* (6. odstavek) pojasnite naslov izhodiščnega besedila. Odgovor napišite v večstavčni povedi.

(3 točke)

(3 točke)

3. V 4. odstavku izhodiščnega besedila je izražen Koroščev pogled na rabo knjižnega jezika. Z enim od zgledov iz 3. odstavka utemeljite, da je Tomo Korošec zagovornik praške strukturalne šole. Odgovor napišite v večstavčni povedi.

(3 točke)

4. V izhodiščnem besedilu so tudi podatki o intervjuvančevem življenju. Dopolnite povedi.

Tomo Korošec je rojen _____. Študiral je v Ljubljani in Pragi.
(prebivalec Laškega)

Skupaj s _____ je študiral na eni od _____ fakultet.
(prebivalci Prage) (Praga)

Po doktoratu se je zaposlil na _____ univerzi, in sicer
(Ljubljana)

današnji Fakulteti za družbene vede.

(2 točki)

5. Preberite slovarska sestavka besede *vejica* (Slovar slovenskega knjižnega jezika²) in *veja* (Slovenski etimološki slovar Marka Snoja).

vêjica -e ž (ê)

1. *manjšalnica od veja*: vejice se sušijo; odlomiti vejico; grm je pognal nove vejice /.../
• /.../ ekspr. odposlanec z oljkovo vejico z namenom, pooblastilom za sklenitev miru, priateljstva; v rokah drži palmovo vejico kot simbol zmage
2. jezikosl. *ločilo*, ki označuje priredno razmerje v besedni zvezi, loči med seboj stavke iste povedi ter pristavek, vrinek od sobesedila: napisati vejico; v nalogi manjka nekaj vejic; stava vejice
3. nav. mn., knjiž. *trepalnica*: ima goste, črne vejice
♦ lov. zelena vejica *navadno trikraki vršiček iglavca na levi strani klobuka kot lovsko stanovsko znamenie* /.../: mat. decimalna vejica *grafično znamenie, ki loči enice od desetin*

vēja -e ž lat.'ramus' (16. stol.), *vējica*, *vējnat.*

Enako je stcslovan. *věja* 'veja'. Pslovan. **věja* je sorodno z rus. *vétvь*, češ. *větev* 'veja'. Dalje je sorodno stind. *vayā* 'veja', srir. *fē* 'šiba', got. *waddjus* '(prvotno iz šib spletena in z ilovico ali blatom zamazana) stena', kar so vse tvorbe iz ide. **uejh*,- 'viti, oviti, upogibati' /.../

- 5.1. V katerem pomenu je rabljena beseda *vejica* v 1. odstavku izhodiščnega besedila?

Napišite številko pomena.

(1)

- 5.2. Podčrtaite ustrezeno možnost ob poševnjici.

V povedi *Kraljevi odposlanci* so prišli z oljkovo vejico je raba besede *vejica* slogovno zaznamovana/slogovno nezaznamovana.

Odgovor utemeljite z izpisom kvalifikatorja/oznake.

(2)

- 5.3. V katerem delu slovarskega sestavka najdete besedno zvezo *decimalna vejica*?

Digitized by srujanika@gmail.com

(1)

M 2 3 1 1 0 3 1 2 0 9

- 5.4. Obkrožite črko pred pravilno trditvijo.

- A Beseda *veja* je domača, in sicer je nastala v slovenščini.
- B Beseda *veja* je domača, in sicer podedovana iz praslovanščine.
- C Beseda *veja* je prevzeta iz latinščine v 16. stoletju.
- Č Beseda *veja* je prevzeta, in sicer iz stare cerkvene slovanščine.

(1)
(5 točk)

6. Novinarka je pri zapisu ohranila frazeme in nekatere značilnosti pogovornega jezika intervjuvanca.

- 6.1. V povedi iz 8. odstavka podčrtajte frazem in razložite njegov pomen.

Božidar Jakac je verjel, da iz tistih, ki pri njem študirajo, naredi slikarje kot bog po svoji podobi.

(2)

- 6.2. V 8. odstavku intervjuvanec uporabi tudi frazem, s katerim pove, da pri svojem delu ni dosegel ničesar izjemnega. Izpišite frazem s tem pomenom.

(1)

- 6.3. Kako frazemi in značilnosti pogovornega jezika učinkujejo v besedilu? Podčrtajte ustrezní možnosti ob poševnicah.

Ohranjanje značilnosti pogovornega jezika in frazemi prispevajo k živosti/
razumljivosti/avtentičnosti/jasnosti/natančnosti besedila.

(2)
(5 točk)

7. Kaj pomenijo naslednji frazemi z besedo *hudič*? Na čre pripisite številko ustrezne razlage.

_____ tu ima hudič svoje kremlje vmes	1	naredil je nekaj slabega
_____ tam je cel hudič	2	vse je propadlo
_____ sam hudič ga je prinesel	3	zadovoljiti se je treba s tistim, kar je mogoče dobiti
_____ vse je šlo k hudiču	4	godijo se neprijetne, težke reči
_____ v sili še hudič muhe žre	5	prišel je v nepravem času
	6	v stiski ni mogoče najti rešitve
	7	stvar, zadeva se nenavadno, nepričakovano
zapleta
	8	vse si je upal

(2 točki)

8. V 1. odstavku Korošec govori o »*levosmerni*« *vejici*, ki zaključuje npr. polstavek.

8.1. Obkrožite črki pred povedma s polstavkom.

- A Tisti, ki je kaj razkril, je razkril lumparijo in lumpa.
- B Vejica, postavljena levo ali desno, narekuje stavčno intonacijo.
- C Želel je postati slikar, a se je zapisal slovenščini.
- Č Čakajoč na študijski dopust, je nadaljeval z delom pri slovarju.
- D V tistih časih se je zdelo, kot bi bila novinarska srenja podivjala.

(2)

8.2. Obkrožite pravilno trditev.

Polstavka v nalogi 8.1. vsebuje

- A namenilnik in nedoločnik.
- B nedoločnik in deležnik.
- C deležnik in deležje.

(1)

8.3. Enega od polstavkov iz naloge 8.1. pretvorite v smiseln odvisnik. Novo poved napišite.

(2)

V katero vrsto odvisnika ste pretvorili izbrani polstavek?

(1)

(6 točk)

9. V katerih besedah je neobstojni polglasnik? Obkrožite črko, s katero je zapisan.

jezikoslovec

kreten

disertacija

je želel

polstavek

užaljen

(2 točki)

10. Kako v zbornem knjižnem jeziku izgovorimo besede v povedih? V trditvah obkrožite ustrezne možnosti ob poševnicah.

Njegov kabinet je pričakovano od vrha do tal poln knjig, vse naokoli so njegove slike in risbe. V prostoru diši po tobaku, pipa je njegova spremjevalka že desetletja.

- V besedi *vrha* pred *r* izgovorimo polglasnik. DA/N E
- V besedi *knjig* obkroženi del besede izgovorimo kot mehčani [n̩]. DA/N E
- Naglašeni samoglasnik v besedi *njegove* je po kakovosti ozek/širok in po trajanju dolg/kratek. DA/N E
- V izgovoru besede *risbe* je prišlo do asimilacije oz. premene po zvenečnosti. DA/N E
- V besedi *spremjevalka* obkroženi del besede izgovorimo kot [l]. DA/N E

(3 točke)

11. Opazujte poved.

Nekaj najbrž le mora biti, če že ne v genih, vsaj ob neki predpostavki, ker navsezadnje je Irena vrhunska slikarka.

- 11.1. Iz povedi v preglednico izpišite po eno besedo, ki spada v zahtevane besedne vrste.

Zaimek	
Predlog	
Veznik	

(2)

- 11.2. Podprtano besedo v povedi zamenjajte s sopomensko.

(1)

- 11.3. Tvorite poved, v kateri se boste na nanašalnico *Irena* navezovali z zaimkom/ s pozaimljanjem.

(2)

(5 točk)

12. Podčrtanim glagolom iz 4. odstavka izhodiščnega besedila določite glagolski vid. Glagolom pripišite še vidski par.

Nekaj mora biti v mojem značaju. Izpostavil pa bi še teorijo praške strukturalne šole. Po diplomi sem se namreč izpopolnjeval v Pragi. Praška šola upošteva živo jezikovno rabo in jo sooča z veljavno knjižno rabo, išče pa nekaj skupnega, ne da bi eno prevladalo nad drugim, razen tam, kjer gredo stvari povsem proti knjižnemu jeziku – npr. germanizmi itd.

Izpisani glagol	Glagolski vid	Vidski par
Izpostavil bi		
sem se izpopolnjeval		
išče		
bi prevladalo		

(4 točke)

13. Preberite povedi.

13.1. *Nikoli ni nihče mislil, da bo, kar on predлага, obveljalo.*

Vrata na FDV so mi bila odprta, kar sem predlagal glede jezika, so namreč sprejeli.

Podčrtana stavka pretvorite v sopomensko besedno zvezo in obe povedi ponovno napišite.

Prva poved:

(2)

Druga poved:

(2)

- 13.2. Vlogo katerega stavčnega člena v stavku opravljata pretvorjeni besedni zvezzi?

Prva pretvorjena besedna zveza: _____

Druga pretvorjena besedna zveza: _____

(2)

(6 točk)

14. Preberite poved.

Številne generacije novinarjev se ga najbolje spominjajo po vejici.

- 14.1. V povedi s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

(5)

- 14.2. Prislov iz izpisane povedi pretvorite v pridevnik, pri čemer ohranite isto stopnjo, kot jo ima prislov. Tvorite novo poved, v kateri boste uporabili pretvorjeni pridevnik.

Nova poved: _____

(2)

(7 točk)

15. Preberite poved in napišite vrste odvisnikov in priredij, kot si sledijo.

Včasih misliš, da imaš prav, pa moraš prespati ali pa te kolektiv takoj korigira in ti pove, da je možno še kaj drugega.

Vrste odvisnikov: _____

Vrste priredij: _____

(2 točki)

16. Tvorite poljubno poved, ki bo ustrezala napisani S-strukturi.

S
 \ /
S S + S

Poved: _____

(3 točke)

17. Opazujte navedene tvorjenke. Podčrtajte ustrezeno skladenjsko podstavo in jim določite vrsto.

Tvorjenka	Skladenjska podstava	Vrsta tvorjenke
soavtor	ta, ki dela z avtorjem skupni avtor tak, ki je kot avtor	
navsezadnje	tak, ki je od vseh zadnji tako, da je zadnje na vse zadnje	
slovaropisje	to, da se piše slovar dejavnost slovaropisca pisanje slovarja	
imenovati	izbrati ime to, da se izbere ime dati ime	

(6 točk)

18. Tomo Korošec v 1. odstavku pravi, da z vejico zaznamujemo različen tonski potek stavčne intonacije.
Tvorite enostavčno vprašalno poved z rastočo stavčno intonacijo.

Tvorite enostavčno vprašalno poved s padajočo stavčno intonacijo.

(2 točki)

19. V spodnjem besedilu je 10 jezikovnih napak. Popravite jih.

Tomo Korošec

Rodil se je v Laškem. Diplomiral je iz Slovenskega jezika z književnostjo. Po diplomi, je študiral v Pragi. 1964. leta se je zaposlil kot asistent na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU kjer je delal pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Doktoriral je leta 1976 in od takrat na fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani predaval novinarstvo. Ukarjal se je z besediloslovjem in s stilistiko slovenskega poročevalstva, je avtor in soavtor različnih slovarjev in učbenikov za slovenski jezik. Mnogi se ga spominjajo po kratkih televizijskih oddajah pet minut za boljši jezik. Tovrstne oddaje skušajo prispevat k višji stopnji jezikovne kulture. Pravi, da je najbolj lepe trenutke preživel ob rekah na ribolovu. Je tudi soavtor knjige, ki govori o muharjenju, pred dvemi leti pa je izšel njegov slovar ribištva. Oba s hčero sta strastna slikarja.

(5 točk)

20. V 7. odstavku izhodiščnega besedila je izraženo Koroščeve mnenje o vlogi medijev oz. o vlogi novinarjev pri poročanju v medijih. Predstavljaljajte si, da ste Petra/Peter Novak. Za šolski časopis napišite **krajši komentar**. V njem predstavite vlogo medijev v današnji družbi. Opredelite se do Koroščevega mnenja o vlogi medijev oz. o vlogi novinarjev pri poročanju v medijih. Ali menite, da novinarji smejo javno izražati lastna stališča o temah, o katerih pišejo? Svoje mnenje utemeljite. Besedilo naj obsega najmanj 100 besed. Svetujemo vam, da besede na koncu preštejete in število zapišete v okence na strani 16.

(17 točk)

M 2 3 1 1 0 3 1 2 1 6

Število besed: